

*До разової спеціалізованої вченої ради
у Національній академії внутрішніх справ*

ВІДГУК

**опонента, доктора юридичних наук, професора
Лоскутова Тимура Олександровича на дисертацію
Радзієвського Юрія Євгенійовича «Обґрунтованість процесуальних
рішень слідчого судді у кримінальних провадженнях», подану на
здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Актуальність теми дослідження Радзієвського Юрія Євгенійовича «Обґрунтованість процесуальних рішень слідчого судді у кримінальних провадженнях» є обґрунтованою та відповідає сучасним потребам розвитку доктрини кримінального процесуального права та правозастосовної практики. Вона зумовлена комплексом взаємопов'язаних теоретичних і практичних проблем, що виникають під час здійснення судового контролю у кримінальному провадженні.

Обґрунтованість процесуальних рішень слідчого судді виступає не лише формальною вимогою кримінального процесуального закону, а й фундаментальною гарантією реалізації права людини на справедливий суд, ефективний засіб юридичного захисту. Від рівня обґрунтованості рішень слідчого судді залежить не лише ефективність здійснення судового контролю, але й успішне досягнення мети та виконання завдань кримінального провадження загалом, у тому числі забезпечення належного балансу між публічним і приватним інтересами.

Разом з тим, у діяльності слідчих суддів наявні правозастосовні проблеми, пов'язані з формальним підходом до розгляду клопотань та скарг, недостатнім рівнем дослідження та оцінки доказів. Це негативно впливає на якість судових рішень та знижує ефективність судового контролю у кримінальному провадженні.

Таким чином, обрана тема дисертаційного дослідження є актуальною, своєчасною та такою, що має важливе значення для розвитку теорії кримінального процесуального права, удосконалення правозастосовної діяльності та оптимізації положень кримінального процесуального законодавства в частині правової регламентації судового контролю у кримінальному провадженні.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Вивчення змісту дисертації свідчить про належний рівень виконаного дослідження, його теоретичну глибину, логічну завершеність та відповідність встановленим вимогам до наукових праць такого рівня. Здобувачем продемонстровано вміння системно аналізувати складні проблеми кримінального процесуального права, поєднувати теоретичні положення із практичними аспектами їх реалізації, а також формулювати обґрунтовані висновки та пропозиції.

Дисертаційне дослідження характеризується належним рівнем наукової аргументації, використанням комплексу методів наукового пізнання та критичним осмисленням наукових підходів до досліджуваної проблематики. Важливим підтвердженням наукового рівня роботи є її апробація. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження було оприлюднено та представлено під час виступів у межах науково-практичних заходів як всеукраїнського, так і міжнародного рівнів, зокрема: Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу» (16 грудня 2022 р., м. Київ), Всеукраїнської науково-практичної конференції «Антикримінальна політика України: у пошуках оптимальної моделі» (18 грудня 2025 р., м. Харків), круглого столу «Актуальні питання досудового розслідування» (28 квітня 2023 р., м. Кривий Ріг), VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів» (26 травня 2023 р., м. Кривий Ріг) (с. 22). Основні положення дисертаційного дослідження опубліковано у восьми наукових працях, з яких чотири статті – у

виданнях, включених Міністерством освіти і науки України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук (с. 22-23). Така кількість і якість публікацій відповідає встановленим вимогам та підтверджує належний рівень апробації результатів проведеного дослідження.

Загалом науковий рівень дисертації та публікацій Ю. Є. Радзієвського свідчить про його здатність до самостійного проведення наукових досліджень, змістовного аналізу проблем кримінального судочинства та формування обґрунтованих наукових висновків, що має важливе значення для подальшого розвитку відповідної галузі юридичної науки.

Наукова новизна представлених результатів. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших монографічних досліджень в якому комплексно розроблено теоретико-прикладні засади обґрунтованості процесуальних рішень слідчого судді у кримінальному провадженні та сформульовано науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства і практики його застосування під час здійснення судового контролю. Зокрема, дисертантом:

уперше:

- визначено, що обґрунтованість кримінального процесуального рішення є його властивістю, відповідно до якої всі передбачені законом обов’язкові висновки кримінального процесуального рішення ґрунтуються на об’єктивно встановлених обставинах справи внаслідок дослідження і оцінки в судовому засіданні наявних доказів на предмет належності, допустимості, достовірності та достатності;

- з’ясовано, що результатом відмови слідчих суддів щодо дослідження та оцінки доказів є ігнорування фактичних обставин і обставини локального предмета доказування, внаслідок чого приймаються «відірвані» від фактів справи необґрунтовані кримінальні процесуальні рішення в порядку судового контролю;

удосконалено:

– теоретичні положення щодо залежності якості судових рішень та ефективності судової системи від обґрунтованості судових рішень. Встановлено, що обґрунтованість судового рішення є передумовою законності і справедливості кримінального процесу, оскільки вона гарантує дотримання прав і свобод учасників кримінального провадження, служить меті встановлення об'єктивної істини в кримінальному судочинстві, а також є запобіжником від суддівського свавілля, складовою права на справедливий судовий розгляд і забезпечує справедливість «відплатного» покарання;

– наукові погляди стосовно віднесення слідчого судді до суб'єктів доказування. Акцентовано увагу на тому, що від слідчого судді не варто очікувати збирання доказів, але від перевірки і оцінки доказів він не може бути звільнений. Без оцінки слідчим суддею доказів неможливо прийняти правильне рішення щодо жодного питання, що є предметом судового контролю;

– доктринальні положення щодо використання терміну «розумна оцінка доказів». Доведено, що термін «розумна оцінка доказів» не визначений ані судовою практикою, ані в науковій сфері, і не може підмінювати собою оцінку доказів на етапі судового контролю;

набули подальшого розвитку:

– наукові погляди стосовно розкриття обґрунтованості як вимоги до судового рішення в кримінальному провадженні. Констатовано, що вимога обґрунтованості судового рішення розкривається в трьох аспектах: 1) повне і всебічне з'ясування обставин справи через дослідження і оцінку доказів; 2) доведеність цих обставин доказами, дослідженими в судовому засіданні; 3) досліджені в судовому засіданні докази повинні бути оцінені на предмет належності, допустимості, достовірності, а також бути достатніми для того, щоб зробити необхідні висновки у справі;

– теоретичні положення щодо розуміння стандарту доказування «обґрунтована підозра» під час реалізації судового контролю. Наголошено, що стандарт доказування «обґрунтована підозра» не може розумітися як

такий, що звільняє слідчих суддів від обов'язку повноцінно оцінювати і досліджувати докази на предмет належності, допустимості, достовірності і достатності, встановлювати фактичні обставини справи, вирішувати питання про правильність кримінально-правової кваліфікації;

– доктринальні положення щодо мотивування процесуальних рішень в порядку судового контролю. Визначено, що мотивування слідчим суддею процесуального рішення є невід'ємним стандартом ухвалення законного та обґрунтованого рішення, яке здатне переконати об'єктивного спостерігача в справедливості дій державних інституцій відносно особи щодо якої здійснюється кримінальне провадження (с. 19-21).

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Аналіз змісту дисертаційного дослідження дає підстави констатувати, що Ю. Є. Радзієвський повною мірою досяг поставленої мети та послідовно вирішив визначені у роботі наукові завдання. Зокрема, у дослідженні ґрунтовно з'ясовано стан наукового опрацювання проблематики обґрунтованості судових рішень, що дозволило визначити наявні доктринальні підходи, їх переваги та недоліки. На цій основі дисертантом сформульовано власне бачення поняття та природи обґрунтованості судових рішень, що відзначається логічною завершеністю та науковою аргументованістю. У роботі належним чином розкрито значення і цілі обґрунтованості судових рішень у кримінальному провадженні, обґрунтовано роль обґрунтованості як ключової гарантії законності та справедливості судового розгляду. Особливу увагу приділено дослідженню процесу встановлення фактичних обставин провадження через дослідження і оцінку доказів, що дало змогу обґрунтувати необхідність активної ролі слідчого судді у цій діяльності. Здобувачем також послідовно розкрито стандарт доказування як критерій ступеня обґрунтування судового рішення, що дозволило уточнити його значення у діяльності слідчого судді та визначити напрями вдосконалення практики його застосування. Узагальнення

міжнародного досвіду обґрунтування кримінальних процесуальних рішень, що ухвалюються за результатами здійснення судового контролю, свідчить про здатність дисертанта інтегрувати вітчизняні наукові підходи з європейською науковою думкою. Практичний аспект дослідження відображено у ґрунтовному аналізі діяльності слідчого судді при розгляді клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, розгляді скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора, а також при наданні дозволів на проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Це свідчить про орієнтацію дослідження на вирішення актуальних проблем правозастосовної практики.

Застосування у роботі комплексу загальнонаукових і спеціально-юридичних методів дослідження, їх доцільне поєднання та послідовне використання підтверджують належний рівень оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Ю. Є. Радзівський демонструє здатність до самостійного наукового пошуку, критичного аналізу джерел, узагальнення отриманих результатів та формулювання обґрунтованих висновків. Таким чином, дисертаційне дослідження характеризується високим рівнем виконання поставленого наукового завдання, логічною структурованістю, методологічною виваженістю та практичною спрямованістю, що свідчить про сформованість необхідних компетентностей для здійснення подальшої самостійної наукової діяльності у галузі кримінального процесуального права.

Практичне значення одержаних результатів дослідження.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання в різних сферах юридичної діяльності, що забезпечує як розвиток теорії кримінального процесу, так і вдосконалення правозастосовної практики, зокрема у: науково-дослідній діяльності – як теоретико-методологічне підґрунтя для подальших наукових розробок, присвячених проблемам судового контролю, стандартів доказування та обґрунтованості судових рішень у кримінальному провадженні; освітньому процесі – під час

викладання навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Оперативно-розшукова діяльність», а також при розробленні навчально-методичних матеріалів, підручників, навчальних посібників і практикумів (с. 22).

Оцінка змісту дисертації. В оцінці змісту дисертаційного дослідження доцільно виокремити низку положень, що мають вагоме теоретичне та практичне значення і заслуговують на високу оцінку.

По-перше, заслуговує на підтримку та позитивну оцінку висновок про те, що відмова слідчих суддів від дослідження та оцінки доказів призводить до ухвалення рішень, відірваних від фактичних обставин кримінального провадження, що фактично нівелює сутність судового контролю (с. 53-54). Значущість цього положення полягає в тому, що воно не лише фіксує одну з ключових проблем правозастосовної практики, а й розкриває її системний характер, демонструючи прямий зв'язок між якістю доказової діяльності слідчого судді та ефективністю судового контролю як гарантії прав людини.

По-друге, особливої уваги заслуговує висновок про те, що стандарт доказування «обґрунтована підозра» не може розглядатися як підстава для звільнення слідчого судді від обов'язку повноцінного дослідження та оцінки доказів (с. 130). Це положення має істотне значення для розвитку доктрини та практики кримінального процесу, оскільки спрямоване на переосмислення ролі стандартів доказування та їх узгодження з вимогами обґрунтованості судових рішень. Зазначені положення свідчать про глибину наукового аналізу, практичність мислення автора та його здатність формулювати нові підходи до вирішення актуальних проблем кримінального процесу, що безумовно підвищує загальну наукову та прикладну цінність дисертаційного дослідження.

По-третє, у дисертаційному дослідженні не можна не звернути увагу на здійснений автором комплексний компаративістський аналіз міжнародного досвіду обґрунтування процесуальних рішень, що виносяться за результатами здійснення судового контролю (с. 131). Зазначений аспект дослідження заслуговує на високу оцінку, оскільки дисертант не обмежився формальним

посиланням на практику міжнародних інституцій, а здійснив системне узагальнення підходів, сформованих у практиці Європейського суду з прав людини, зокрема щодо вимог до мотивування судових рішень, оцінки доказів та забезпечення ефективного судового контролю. Такий підхід дозволив виявити ключові стандарти, які мають бути імplementовані у національну правозастосовну практику. Важливим є те, що компаративістський аналіз використано не декларативно, а як інструмент для обґрунтування власних наукових висновків і пропозицій. Здобувачем продемонстровано вміння адаптувати міжнародні підходи до національної правової системи, з урахуванням її особливостей та потреб, що свідчить про високий рівень наукової зрілості дослідження. Крім того, здійснений аналіз сприяє розширенню теоретичного підґрунтя дослідження, дозволяє оцінити національну практику крізь призму європейських стандартів та обґрунтувати необхідність вдосконалення кримінального процесуального законодавства у напрямі підвищення вимог до обґрунтованості процесуальних рішень слідчого судді.

По-четверте, обґрунтованим і новаторським є висновок щодо неможливості підміни оцінки доказів під час здійснення судового контролю категорією «розумна оцінка доказів», яка не має належного нормативного закріплення та чітких критеріїв (с. 159). Вказане положення має важливе практичне значення, оскільки спрямоване на усунення довільного тлумачення доказових стандартів та забезпечення єдності правозастосовної практики.

Дотримання правил академічної доброчесності Дисертаційне дослідження виконано з дотриманням принципів академічної доброчесності, що підтверджується належним рівнем опрацювання джерельної бази, коректністю використання наукових положень інших науковців і відсутністю ознак академічного плагіату. У роботі простежується належна культура наукового цитування, зокрема усі запозичені ідеї, теоретичні положення та результати досліджень інших учених супроводжуються відповідними посиланнями на належні джерела. Здобувачем забезпечено чітке

розмежування власних наукових напрацювань і положень, що належать іншим авторам, що свідчить про дотримання вимог академічної етики та доброчесності.

Аналіз змісту дисертації дозволяє констатувати, що робота має самостійний характер, а сформульовані висновки та пропозиції є результатом власних наукових пошуків автора. Використання наукових джерел носить системний і критичний характер, що виключає механічне відтворення чужих текстів без належного осмислення. Окрім того, структура та логіка викладення матеріалу, а також наявність авторських визначень, узагальнень і пропозицій свідчать про відсутність недобросовісних запозичень та підтверджують оригінальність проведеного дослідження. Таким чином, дисертаційна робота відповідає встановленим вимогам щодо академічної доброчесності, а виявлених порушень, пов'язаних із плагіатом чи іншими формами недоброчесної наукової діяльності, не встановлено.

Зауваження та/або дискусійні питання щодо положень дисертації.

Поряд із позитивною оцінкою дисертаційного дослідження доцільно висловити окремі зауваження, які, однак, не вплинули на загальний високий рівень виконаної роботи та її позитивну оцінку. Водночас зазначені положення мають дискусійний характер і потребують додаткового уточнення та аргументації з боку здобувача під час захисту.

1. На с. 110 дисертації автор зазначає, що від слідчого судді не варто очікувати збирання доказів, але від перевірки і оцінки доказів він не може бути звільнений. Причому перевірку доказів дисертант розглядає як обов'язок слідчого судді (с. 158). Такий підхід дисертанта щодо обов'язку слідчого судді перевіряти докази виглядає дискусійним з огляду на принцип змагальності, відповідно до якого суд має залишатися об'єктивним, безстороннім та неупередженим. Тому положення щодо обов'язку слідчого судді перевіряти докази потребує додаткового обґрунтування під час захисту дисертаційного дослідження.

2. На с. 159 дисертаційної роботи автор вказує на ризик прийняття

«випадкового» кримінального процесуального рішення слідчим суддею у разі використання стандарту доказування «обґрунтована підозра» без оцінки доказів на предмет належності, допустимості, достовірності та достатності. Проте таке твердження видається надмірно категоричним. Зокрема, навіть за умови обмеженого характеру оцінки доказів у межах стандарту «обґрунтована підозра», вести мову про «випадковість» судового рішення видається некоректним, адже діяльність суду за своєю правовою природою є нормативно врегульованою, підпорядкованою принципам законності та верховенства права, що ґрунтується на внутрішньому переконанні судді. Слідчий суддя, ухвалюючи рішення, у будь-якому випадку здійснює оцінку поданих матеріалів (доказів), які стосуються кримінального провадження. Отже, більш коректним є використання менш категоричних формулювань, наприклад, щодо ризику формального або недостатньо змістовного підходу до використання стандарту доказування «обґрунтована підозра» під час ухвалення рішень слідчим суддею.

3. У змісті дисертаційного дослідження автор неодноразово звертає увагу на необхідність підвищення ефективності судового контролю у кримінальному провадженні (с. 206-208, 220, 224, 227). Водночас поза увагою дисертанта залишилося питання щодо авторського підходу до визначення цього поняття, зокрема не розкрито зміст ефективності судового контролю та не окреслено сукупність критеріїв, за якими така ефективність може бути оцінена. У зв'язку з цим під час публічного захисту потребує уточнення питання щодо розуміння дисертантом змістовного наповнення поняття «ефективність судового контролю» та конкретизації її показників, шляхом використання яких може здійснюватися практична оцінка ефективності судового контролю.

4. На с. 231 дисертаційного дослідження автор звертається до категорії «голого розсуду», використовуючи її у контексті винесення слідчим суддею процесуальних рішень без встановлення фактичних обставин справи. Водночас у роботі відсутнє належне тлумачення цього поняття та не

визначено співвідношення з іншими суміжними категоріями, зокрема дискрецією повноважень. Тому під час захисту дисертаційного дослідження потребує додаткового пояснення зміст категорії «голоного розсуду» та доцільність її використання у науковому дослідженні.

5. У змісті додатків дисертації, що відображають емпіричну складову дослідження, основна увага зосереджена на опитуванні слідчих та адвокатів щодо проблемних питань наукового дослідження (с. 277-280). Водночас відсутні відомості щодо анкетування слідчих суддів, що, на думку опонента, дещо звужує емпіричну базу. Залучення цієї категорії респондентів дозволило б отримати більш комплексне уявлення про досліджувану проблематику.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційне дослідження Радзівського Юрія Євгенійовича «Обґрунтованість процесуальних рішень слідчого судді у кримінальних провадженнях» відповідає встановленим вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Робота є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею, у якій розв'язано актуальне наукове завдання, що полягає у розробленні теоретичних та прикладних засад обґрунтованості процесуальних рішень слідчого судді у кримінальному провадженні, визначенні її сутності, змісту та критеріїв, а також формуванні науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства та правозастосовної практики. Отримані результати характеризуються науковою новизною, теоретичною значущістю та практичною спрямованістю, що підтверджує належний рівень виконання дисертаційного дослідження та його відповідність сучасним вимогам до наукових праць такого рівня.

Таким чином, дисертаційне дослідження Радзівського Юрія Євгенійовича «Обґрунтованість процесуальних рішень слідчого судді у кримінальних провадженнях» відповідає вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою КМУ від 23

березня 2016 року № 261, оформлення дисертаційної роботи виконане згідно з вимогами наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а також виконана у відповідності до «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою КМУ від 12 січня 2022 року № 44. На підставі викладеного потрібно констатувати, що здобувач – Радзієвський Юрій Євгенійович – справедливо заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

ОПОНЕНТ:

**Головний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
з проблем запобігання
кримінальним правопорушенням
Навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції ім. Е.О. Діроценка
Донецького державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Тимур ЛОСКУТОВ